

Lichtervelde ronselt soldaten voor Lodewijk XV

Frans Vanzielegthem

1. INLEIDING

De Oostenrijkse successieoorlog van 1740 tot 1748 werd gevoerd over de opvolging in de Oostenrijkse erflanden. De Zuidelijke Nederlanden waren sedert 1716 onder Oostenrijks bewind en in die dagen regeerde Maria-Theresia over de Zuidelijke Nederlanden. Tussen 1740 en 1744 vonden vijandelijkheden plaats tussen Oostenrijk en zijn belagers, waaronder Frankrijk, Spanje en Beieren, in Bohemen en Silezië. In 1744 verplaatsten de vijandelijkheden zich deels naar onze gewesten. In de Zuidelijke Nederlanden boekten de Fransen dermate successen tegen de Engelsen en de met hen verbonden Republiek der Verenigde Nederlanden dat zij zonder veel verweer de Zuidelijke Nederlanden innamen¹.

Onder het bevel van Maurice de Saxe vielen de Fransen onze streken binnen in juni 1744. Menen werd op 7 juni veroverd. Brugge viel op 18 juli 1744. Gent kwam in Franse handen op 11 juli 1745. Brabant, Henegouwen en Namen werden in 1746 bezet. Lodewijk XV deed zijn intrede in Brussel op 4 mei 1746².

In februari van 1992 werden bij opgravingen in Fontenoy (Henegouwen) een zeventigtal skeletten gevonden, vermoedelijk overblijfselen van soldaten die in 1745 werden gedood. Op 11 en 12 mei stonden in Fontenoy Engelse en Nederlandse troepen onder het bevel van de hertog van Cumberland tegen de Franse troepen aangevoerd door maarschalk de Saxe. Ook Lodewijk XV was bij deze slag aanwezig³.

Het Franse bestuur was zich bewust dat ze nooit de Zuidelijke Nederlanden kon behouden. Zijn enige bekommernis bestond erin meer geld uit het land te halen en het gebied te gebruiken als pand bij eventuele vredesbesprekingen⁴.

Bestuurlijke colleges werden verplicht inlichtingen te verschaffen over de financiële toestand van het gewest of stad, over de inwoners en de paarden. Zowel regionaal als op lokaal plan vonden opeisingen plaats ten voordele van het Franse bezettingsleger. Ogen-schijnlijk aanvaardde de bevolking gewillig het bevel tot levering. Doch bij uitvoering hield zij er een tactiek op na van opzettelijk verkeerd verstaan, van half uitvoeren, van te laat leveren. Voor de kleine man van het platteland bleef de oorlogsellende verder een werkelijkheid. Opeisingen van voedingsmiddelen, hooi en strooi, spannen paarden en wagens waren schering en inslag bij het voorbijtrekken van troepen⁵.

¹ W.P. Elsevier zevende druk Oostenrijkse successieoorlog p.590

² H. WERVEKE, Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel IX, 1950, pp 95-97

³ Dagblad Het Nieuwsblad 10 februari 1992

⁴ PIRENNE, Geschiedenis van België, deel 3, p. 123-124

⁵ H. WERVEKE, Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel IX, 1950, pp. 95-97

In Lichtervelde werden grote leveringen van "*haver, hoy, stroy en hout midtsgaders*" gedaan. Zo vonden wij op het rijksarchief te Brugge verschillende leveringsrapporten terug waarvan een aan "*twee fransche compagnies cavallerie van de heren capiteyns de latre en la rochenions van het regiment van zyne excellentie de prins de camilles gecantonneert hebbende geweest ter gemelde prochie van de 24 8ber tot en met den 23 maerte 1748*"⁶.

De lijst omvat grote hoeveelheden:

- Alvooren is door Inwoonders aen de voorseyde troupen geleverd ter number van 1647 vaten aver;
- voorts den number van 5213 bondels hoy van brughs gewichte;
- den nombre van 9300 bondels stroy;
- den number van 5010 poorters hout;
- ten dienste stellen van waegens en peerden voor leveringen in het ronde naar de troepen gekantonneerd in Beveren Hardoye, Cortryke, Ghent en Brugge.

Dit is maar één lijst van de talrijke leveringsrapporten die in deze bezettingsperiode te vinden zijn.

2. SOLDATEN

De bezettende overheid voerde in 1747 een verplichte militaire dienstplicht in voor 6 jaar. Dit wekte heel wat beroering in het land. Het bezette gebied moest in 1747 instaan voor een lichte van 6420 rekruten. De aanwerving voor deze dienstplicht was een moeilijke onderneming. Verschillende besturen besloten beroep te doen op vrijwilligers en loofden vrijwilligerspremies uit⁷.

Anderen stelden ronselaars aan om het karwei op te knappen. Ze spraken jongelingen aan op de wegen, trakteerden hen op een pint bier. Ze liepen ook kermessen af waar ze mensen van allerlei slag landlopers en werklozen vonden die het makkelijkst te overreden waren⁸.

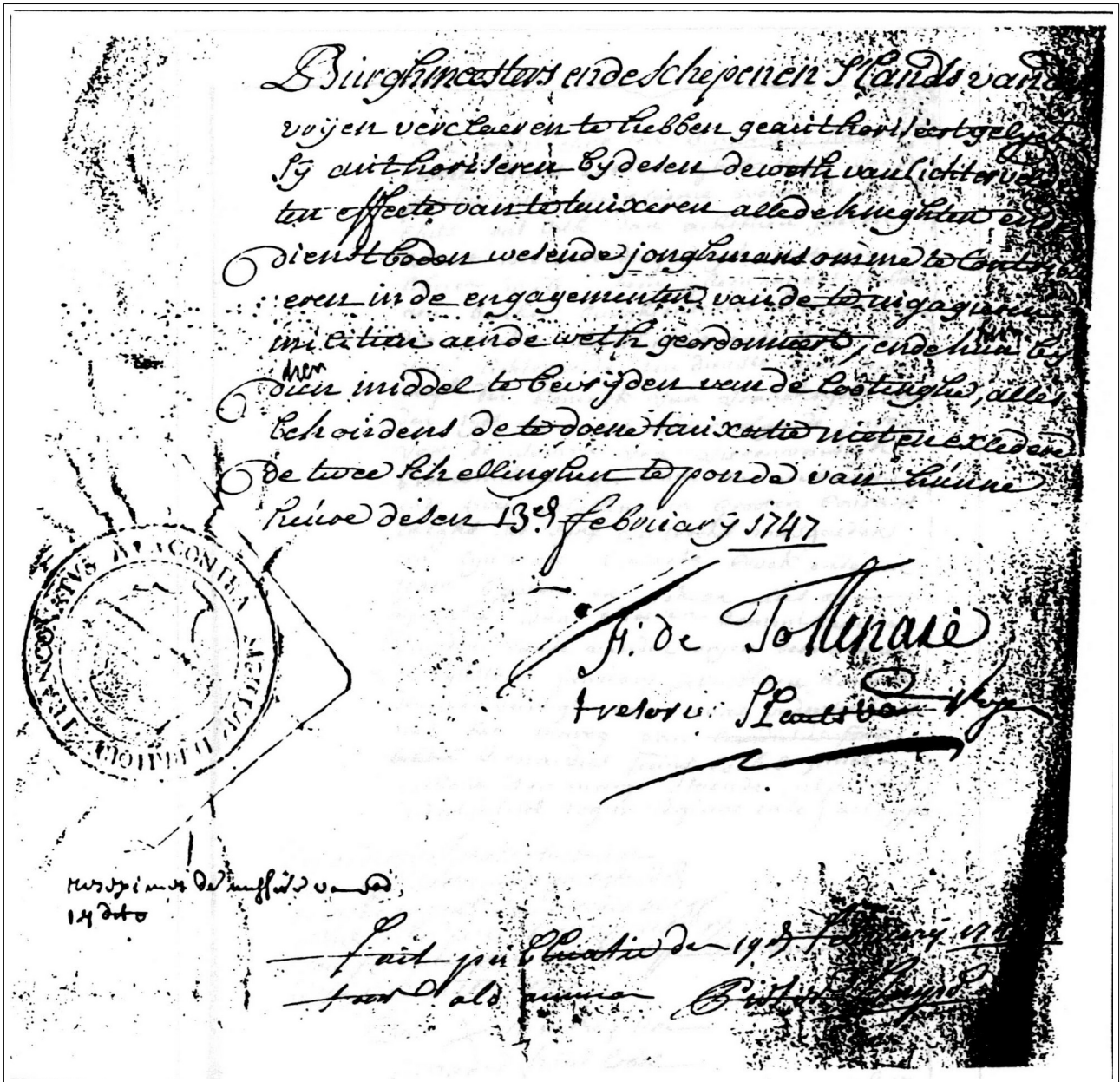
Lichtervelde moest in 1747 instaan voor 6 soldaten⁹. De overheid kon de soldaten werven bij middel van loting ter plaatse onder de eigen bevolking of men kon vrijwilligers ronselen. Lichtervelde stelde „*de jonghmans van 18 tot 40 jaar vry van lothinge*” maar belastte hen de aangeworven soldaten te helpen betalen. Zowel in 1747 als in 1748 werd zulks in voege gebracht. De machtiging tot taxatie van 13 februari 1747 werd op volgende bladzijde afgebeeld.

⁶ Rijksarchief Brugge gemeentearchief Lichtervelde depot 1942 dossier n°67

⁷ H. WERVEKE, Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel IX, 1950, pp. 95-97

⁸ Peeters, De ronseling van rekruten voor de nationale regimenten in de Oostenrijkse Nederlanden. Belgisch in: Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis 1983 XXV pp. 49-60.

⁹ Rijksarchief Brugge gemeentearchief Lichtervelde depot 1942 dossier n°67

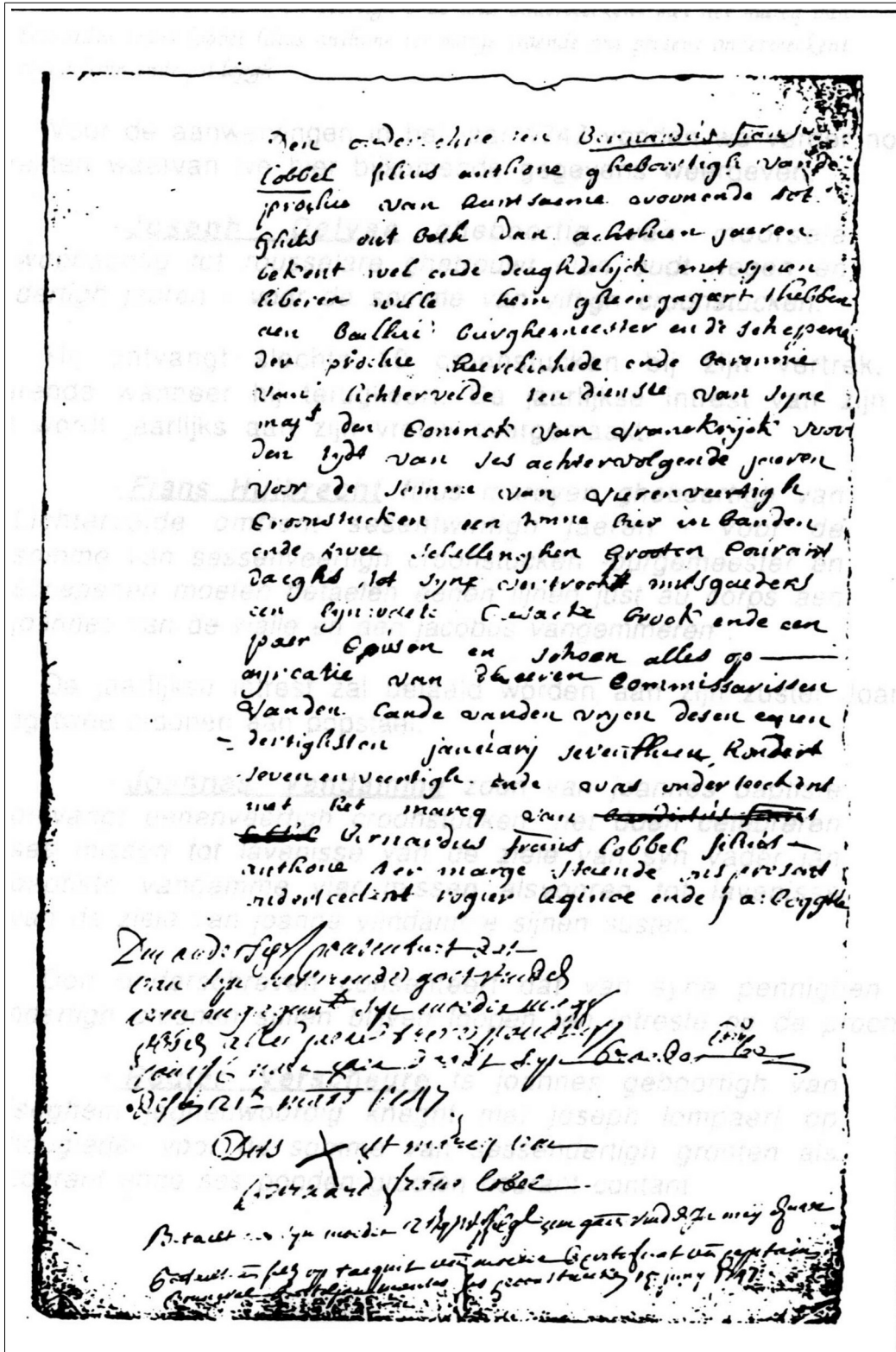
Aan de kerkstichel werd op 19 februari 1747 een bericht gehangen waarop stond vermeld dat de jonge lui hun „afkoopsom” moesten betalen:

“Baillu burghemeester en de schepenen der prochie heerlijkheid ende baronnie van Lichtervelde van weghen 's landts belast geweest zynde te engageren te loten ofte coopen ses mannen voor milicien voor de tydt van ses jaer te dienen volgens van het hoofdcollegie van den vryen omme te eviteren de lotynghe onder de jonghman deser prochie, advertieren by desen alle de jonghman dat zy belast zyn deselve volgens torder en autorisatie van 't hoofdcollegie te tauxeren tot contribuieren jeden coop der milicien welke tauxatie zy gedaen hebbende worden alle de jonghman deser prochie belast 'gonne zy getaxeert zyn persoonlyk op hedent naer de vespers en sermoen ten huysen van Pieter Perneel de somme te betaelen in handen van Jan Baptiste de Vos daartoe by 't collegie gecommitteert. . .”

2.1. Soldaten in 1747

Hierbij een contract van 1747 tussen de "prochie" van Lichtervelde en een aangeworven vrijwilliger Bernardus Frans Lobbel van Handzame; dergelijk contract was voor elk van de aangeworvenen ongeveer hetzelfde mits enkele wijzigingen welke we verder weergeven:

Den onderschreven Bernardus frans lobbel filius anthone gheboortigh van de prochie van hantsaeme woonende tot Ghits out dan achthien jaeren bekend wel ende deughdelijk met synen liberen wille hem gheengageert thebben aen baillui

burghemeester ende schepenen der prochie heerlicheide ende baronnie van Lichtervelde ten dienste van syne majt den coninck van vranckryck voor den tydt van ses achtereenvolgende jaeren voor de somme van vierenveertigh croonstukken een tonne bier in banden ende twee schellinghen grooten courant daeghs tot syn vertreck mitsgaeders een lijnwaete casacke ende een paer caison en schoen alles op agreatie van dheeren commissarissen van den lande desen eenendertighsten january seventhien hondert seven en veertigh ende was onderteekent met het marcq van bernardus frans lobbel filius anthone ter marge staende ons present onderteekent rogeir legin ende j a loggh

Voor de aanwervingen in het jaar 1747 vonden we verder nog 5 contracten waarvan we hier bijkomende gegevens weergeven.

- **Joseph Delvae** gheboortig van moorsele woonachtig tot rousselare ghetrouwt man oudt negen en dertigh jaeren - voor de somme van viftigh croonstukken.

Hij ontvangt slechts 10 croonstukken bij zijn vertrek, de resterende wanneer hij terugkeert. De jaarlijkse intrest van zijn tegoed wordt jaarlijks aan zijn vrouw overgemaakt.

- **Frans Huibrecht** filius maroyen gheboortigh van Lichtervelde omtrent sesentwintigh jaeren - voor de somme van sessenveertigh croonstukken -burgemeester en schepenen moeten betaelen eenen lijnen just an corps aen joannes van de walle en aen jacobus vangemmeren.

De jaarlijkse intrest zal betaald worden aan zijn zuster Joanna en nog twee croonen aan popstael.

- **Joannes Vandamme** zoon van joannes baptiste ontvangt eenenveertigh croonstukken ,het doen celebreren ses missen tot lavenisse van de ziele van syn vader jan baptiste vandamme vier missen alsovooren tot lavenisse van de ziele van joanne vandamme sijnen suster. Den onderschreven consenteert dat van syne pennighen tot sesendertigh croonen sullen blijven loopen ten intreste op de prochie
- **Rogier Verscheure** fs joannes geboortigh van iseghem jeghenwoordig kneght met joseph lompaeert op hooglede-voor de somme van sessendertigh grooten vls courant ende ses ponden grooten courant contant. De gheseyde sessendertigh ponden sullen blijven op de prochie ten intreste.
- **Frans Wallem** fs jan geboortigh van brussel prochie van Stjoris - voor de somme van vijfensestigh patacons boven een hoet met een galon van groefsel - de ghemelde penninghen sullen blijven loopen ten intreste op de gemelde prochie.

Uit de verscheidene contracten blijkt dat geen enkele dezelfde gegevens van overeenkomst bevat. De bedragen verschillen, de ene vraagt wel schoenen, de andere "lijnwaete casacke", missen voor familieleden, kledij voor kennissen of een "tonne bier". De enige constante blijkt de zes jaar dienst voor de Franse koning te zijn. Hieruit mag misschien aangenomen worden dat de aangeworven soldaten wel her en der werden geronseld en dat een ieder zijn beste prijs probeerde te bedingen.

Uit een schrijven van Frans Wallem komt naar voor dat we mogen aannemen dat de "officier" (veldwachter) van Lichtervelde voor rekrutering zorgde. Hierbij laat Wallem een brief schrijven waarbij hij niet akkoord gaat met de manier van betaling.

Ick francoys wallem gehangaseert in spaengne bij rouselare door den offesier van lichtervelde , weet als dat ick niet meer ghehadt en hebbe als een pont corant op myn engagement waer ick versoucke als dat gy my soude beloven delft van myn gelt af te senden volgen myn accort , ende gy dat niet en doet soo ben ick van sin myn cocarde af te leggen wan daer is niet een recruit die soo weinigh gehadt heeft op dhant als ick ender veracoordeert een nieuwe trippe brouck ende een fin hout (hoed) met een selver galon ende als wanner dat gy lieden niet en staet soo can de prochie een ander man soucken want ick myn leven niet en wilt waghen als wanner dat ul niet accoort niet volbringht waer mede ick blyve u dienaer
dit is het marcq X van francoys wallem

Op het origineel contract wordt later vermeld dat Wallem het gevraagde heeft bekomen en zo wellicht verder in dienst is gebleven.

In het dossier zijn verscheidene kwitanties terug te vinden van geleverde prestaties voor de aangeworven soldaten; zo vonden we:

Ontfaen van dheer jan baptiste de Vos griffier van Lichtervelde de somme van acht schellinghen gr.cour. over leverynghe van een paer schoen aen jan van Damme milice desen 26 Xber 1747 (getekend) B Claeyts.

Dat de soldaten in dienst zijn gegaan blijkt uit een kwitantie voor het vervoeren van de milicen:

Ontfaen van dheer jan baptiste de Vos de somme van eerst een pondt gr. courant over het voeren met mijn perden en waeghen de milicen van Lichtervelde , ten jaer 1747 en voorts een pond vier schellinghen gr. over eene voyagie met hun gedaen naer Brugge tot overleveren de milicen desen 22 april 1748 j.a. Logghe

Een tweede bewijs blijkt uit een certificaat voor soldaat Bernard Lobel, waarbij zijn kapitein de Bonneval verklaart dat Lobel in dienst is in Hulst en dat de gemeente de overeengekomen som aan zijn moeder Margriete Dewulf mag betalen.

Nous capitaine au bataillon de Mantes des milice de la généralité de paris certiffions a tous qu'il appartiendra que le nommé Bernard Lobel dit Bruxel soldat pour la paroisse de Lichtervelde jurisdiction de Bruges est actuellement vivant et soldat de notre compagnie an Foy de qu'ay je delivre le present certificat a sa mere pour montrer aux bourghemaitre de la ditte paroisse de Lichtervelde affin qu'il lui livre six piece a couronne pour agitter son necessaire, faite a Hulst ce dixieme jour du mois de juin 1747 signé MR de Bonneval

- *Pierre Lefever* fs Pieter en Catharina Vandendorpe gheboortigh van de prochie van Worteghem oudt 17 jaeren.
- *Bartholomeus Geleyn* fs Jan en Marie Leemans geboortigh der prochie Gidts oudt 18 jaeren.
- *Joseph De Vriese* fs Arnoldus en Marie Vanrentergem geboortig van Wynckswalm casselry van Alst oudt 15 jaer.
- *Frans Daniel Lefever* fs Pieter en Catharina Vandendorpe geboortigh van Ronse oudt 14 jaer.

Het ziet er naar uit dat ook deze soldaten geronseld werden, gezien hun verschillende afkomst. Er waren immers in die tijd beroepsrondselaars die ook reeds in de Oostenrijkse periode vrijwilligers inhuurden¹⁰.

De aangeworven soldaten waren vaak landlopers en werklozen. De meeste aangeworven mannen tekenden met een kruis en waren ongeletterd waarbij enige meningsverschil omtrent hun soldij of tegoeden tot discussie leidden en zij vaak niet wisten waar hun te wenden.

Zeer lang zijn ze in onze streken niet meer in dienst van de Franse koning gebleven. Op 18 oktober 1748 werd de vrede van Aken getekend en de Zuidelijke Nederlanden terug aan Maria-Theresia gegeven. In januari van 1749 werd ons land door de Franse bezettingstroepen ontruimd en nam het Oostenrijks bestuur het bewind in handen¹¹. Misschien gingen de soldaten mee naar Frankrijk, maar wie zou hen dan betalen? Of namen ze dienst in de Oostenrijkse regimenten als vrijwilliger, de vroegere vijand?

De contracten van Joseph De Vriese en Frans Daniel Lefever, waarvan hoger sprake, worden op de volgende pagina afgebeeld.

Heemkundige kring Karel Van der Poort

¹⁰ Peeters: De ronseling van rekruten voor de nationale regimenten in de Oostenrijkse Nederlanden. Belgisch, in: Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis 1983 XXV pp. 49-60.

¹¹ H. WERVEKE, Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel IX, 1950, pp. 95-97

Du ald. vryf frans daniel lefina 16 jr 6 maer
 maer eke vrom vanden dorp d' gisbert
 geboorteg van vande oud 19 jaer bevers
 een jingagert te gebien een vanden 16 jr
 vook den tijt van 17 jaer al indien voo der
 het konyck van frankryck ten deute
 ten lande van vryen op de conditie van 2^{de}
 gyl hantgeld in twee Huyf. Daegh braver
 de voo den belofde voo die al by
 reglement van lande van A. maer 1748
 ces van accepten & passen

Om al geyf Dit is + maer van frans
 Daniel lefina 16 jr

Jan

Du ald. vryf josyph de vries 17 jr 6 maer
 maer van vanden geboorteg van wyckes
 - Welc vryf van alit vande 15 jaer
 bekers een jingagert te gebien een vanden
 16 jr & vryen den vryen van vanden
 voo den tijt van 17 jaer al indien
 voo den konyck van frankryck in
 voo den lande vanden vryen op de
 conditie van 2de gyl hantgeld in twee
 Huyf. Daegh braver de voo den belofde
 voo die al by reglement van lande
 van A. maer 1748 ces van
 accepten & passen

Dit is + maer van
 josyph de vries 17 jr

met geyffent
 50 vryen
 foto

Om al geyf